

SZEMBENÉZŐ KÓDEXLAPOK KOMMENTÁROKKAL

NAGY L. JÁNOS

0. A következő gondolatmenet célja az, hogy bemutasson néhány oldalt Weöres Sándor *Kézírástól könyvéből*, s a verbális-grafikai együttesekhez fűzőn megjegyzéseket. Az elméleti háttérre vonatkozólag utalhatunk PETŐFI S. JÁNOS: *A multimediális szövegek interpretációjának alapkérdései* című előadására a Multimediális Textológiai Műhely 1993. március 26-i konferenciáján. Jelen sorozatban PETŐFI S. JÁNOS—VASS LÁSZLÓ: *A szövegnyelvészet helye és feladata a szemiotikai textológiai kutatásban* című tanulmányára hívjuk fel a figyelmet. (*Szemiotikai szövegtan* 5. 177—195.)

0.1. Weöres Sándor *Kézírástól könyve* 240 lapon verbális-grafikai együtteseket mutat be. A „Weöres-kódex” rajzeit is a költő rögtönözte (akár az 1951-ben készített, nyomtatásban 1985-ben megjelent *Magyar etűdökben*). *A hallgatás tornya* című kötetében (1956.) és a *Kútbanézó* című könyvében (1987.) ugyanúgy Weöres-illusztrációkat találunk.

A *Kézírástól könyv* versei és rajzai improvizációk (főként az első 182 lapon). Ez a dolgozat Weöres multimediális rögtönzéseinek értelmezését mutatja be/kommentálja. A terminusról KOVÁCS SÁNDOR IVÁN az Előljáró beszédben így ír.

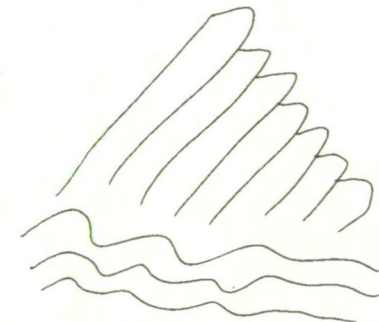
„Ide kívánczik szöveg és rajz viszonya, egy-egy lap kompozíciójának kérdése is. A rajzok ugyanúgy improvizációk, miként a versek. Feltűnő, hogy bár Weöres Sándor nem képzett festő, és rajzai általában nem is érnek fel a versek szintjéhez, mégis határozott karakterük van: az illusztrációk naiv gyermekrajz-stílusa jól egybevághat a kódex játékos jellegével. És persze szemet fogó látványul is szolgálnak, teret töltenek ki (...) A kompozíció vizuális meghatározottsága szembenéző lapokon szereplő versek esetében is eleve adott. A bevégzett lapot elnézve, a szerzői tekintet automatikusan áll meg egy-egy jellemző motívumnál, amely aztán átkerül a következő lapon szereplő versebe.” (XI.)

0.1.1. Meg kell jegyeznünk, hogy az alábbiakban néhány jellemző példa bemutatásánál többre nincs lehetőség; ugyanakkor reméljük, hogy az észrevételek továbbgondolására ösztönöznek. Másrészt le kívánjuk szögezni: az alkotófolyamattal nem foglalkozunk, s az interpretáció procedurális elemzésére sem fogunk törekedni.

0.2. A módszer kérdésében más úton kívánunk járni, mint kandidátusi értekezésünkben (*Ismétlésszerkezetek nyelvi-stilisztikai értelmezései. Főként Weöres Sándor versei alapján*. Szeged, 1993.). Ott a szembenéző versek fonológiai, ritmikai, lexikai, szintaktikai, retorikai vonásait külön fejezetben tárgyaltuk, s külön szoltunk a több médiumos *Kézírástól könyv* komplex együtteseiről. Ebben a cikkben az értelmezéssel kapcsolatos megjegyzéseink előbb a verbális szférát jellemzik; azután a rajzokra vonatkoznak; a harmadik lépésben szembesítjük a médiumonként megfigyelt összefüggéseket egymással. A felhasználandó 5 dupla oldal tanulságaival zárjuk a gondolatmenetet.

0.3. A kiválasztott 5 lappár bemutatása előtt a kódex szöveges és rajzos improvizációjának viszonyáról szólunk, méghozzá pragmatikai nézőpontból.

A kötet lapozásakor rögtön szembetűnik, hogy nem is minden oldalra jutott grafika, mert egyszerűen nem maradt hely rá, betöltötték a szavak az egész felületet. Néhány olyan megoldást is észrevenni, amelyekben a rajzot mindössze néhány vonal jelenti, esetleg egy-egy stilizált figura. Van, ahol csak a biedermeierből egyszerűsödött keretező dísz szerepel (mint az ilyen stílusú emlékkönyvekben), távolról emlékeztetve a végtelen jelenék fekvő nyolcasára. Ez az infantilis, gyermeki vonalvezetés — ha van rá hely — néhány esetben Weöres rúnóírásával kombinálódik. Elmondhatjuk ugyanakkor, mint KOVÁCS SÁNDOR IVÁN írja, hogy szellemes ötletek, találó vonaljátékok is szerepelnek a 240 oldalon.

1.0. A 8—9. lapon látható a *Vas Witteg* és a *Szonatina*.

1.1. A fonológiai szinten jellemző a Vas megyei Weöres számára a cím hangzása: a *Vas* elem önmagáért beszél, a *Witteg* pedig a *vittek* zöngés formájú ejtése lehet. Arról szól a 2 szövegmondat, hogy „vasakat visznek”. Ami a megnyilatkozás 2 egységét illeti, az elsőben kiemelkedik a *csörögve, csörtetve, csörömpölve* hangutánzó halmozása, többszörös alliterálása, figura etimologikája. A három adverbium fonológiai környezetében az első közlésegségben többnyire mély magánhangzókat találunk, festve a tompább vonulást egyrésről, a dobogó, nehézkes alapzajon átütő fémes csengést másrésről. Hatásos, mert szokatlan az *átvonulnak hallásod területén* frázis. Maga a hangjelenség az első szövegmondat szereplője, a másodikban pedig azok jelennek meg, akik elvégzik a cipelést. Ennek a második közlésegségnek is eleme a halmozás, itt 3 elem áll a tárgy pozíciójában. Párhuzamot alkalmaz hangoztatás ellentétével az *amily* (sic!) — *ugyanoly, érkeztek — távoztak* páros. A két szövegmondat egyetlen hasonlat: *Zene van-e szebb, mint... bevezetéssel*.

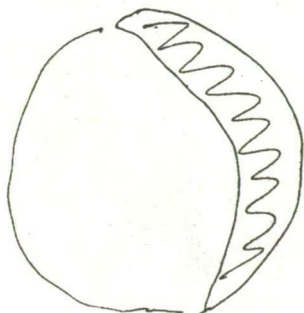
A *Szonatina* már címében is kapcsolódik az imént idézett gondolathoz. Két strófára oszlik, ezek 3-3 sorból állnak.

A hangzás érdekessége, hogy a cím *i*-jén kívül nincs leírt magas magánhangzó, a kiejtésben azonban a *g*-moll *é*-je megjelenik. (Minthogy az adott hangsor a B-dúrban fordul elő, előjegyzésében a *h*-ből *bé*, az *e*-ből *esz* leszállítás érvényes. L. később.)

A szintaktikai szerkezetek a két versszakban soronként megegyeznek, de helyet cserélnek a lexikai elemek: *múltból ... hold — holdból ... múlt* (a *ránkmaradt* azonos

A múltból ránkmaradt a hold.
A hold g-mollban.
A hold troheuszokban.

A holdból ránkmaradt a múlt.
A g-moll a holdban.
A troheusz a holdakban.

zámukban a kompozícióegységek ellentéte, kontrasztja érdemel figyelmet: ez a kontraszt tekinthető az együttesben konstrukcionális alapelvnek.

A *Szonatina* kompozíciójában is szemben áll két konstituens, mind a verbális, mind a rajzos részben. A megfordítások formailag jelzik a szonátaformát: téma — moduláció — új téma, benne a visszatéréssel. Mint fentebb láttuk, 3-3 lépésben tagolódik mindkét strófa; a vonalak világában 2 részt látunk. Árnyalja-összefoglalja az eddigieket a csökkenő g-moll, a rövidülő hosszúságú troheusz — és a fogyó hold. Ha pedig a Hold két oldalát vesszük, a megfordítás hangsúlyosabb.

1.4. A szembenéző szövegek kontrasztelven épült kompozíciók, a fenti kommentárok szerint olyan értelmezés lehetséges, amelyben éjszakai emléket idéz fel mindkét lap — együttesen is. Ugyancsak számos elemmel összekapcsolódó, sajátos hangzási és tematikai zeneiségre utaltunk.

2.0. A 14—15. párosa a *Kontraszt* és a *Magasztalás*.

2.1. A *Kontraszt* lexikális anyaga mindössze 10 szó, ráadásul ebből is három: az a névelő és ismétlései. Egyetlen szövegmondata két részre tagolódik, a tagmondatok ellentétes szemantikai-logikai tartalmát hangsúlyozza az *ellenkezőleg* elem. A hangzás is hozzájárul a jelentésszerű elemeknek oppozíciójához: *világosság—sötétség, mutatja—rejt.*

A *Magasztalás* felett lejegyzésének időpontja olvasható (1980. jan. 1.). Textusa összehasonlítja az üres papírlapot a rá írt költeménnyel, a címben jelzett minősítés az üres lapnak szól. Két kompozícióegységre tagolódik a gondolatmenet: az első bekezdés három szövegmondatból, a második egy szövegmondatból áll. Az első bekezdés magával az összehasonlítással kezdődik: *Mennyivel szebb vers az üres papírlap...* Meglehető

marad). Érdekes a *troheusz* megjelenése: a verslábát (—U) hosszú + rövid szótag alkotja, ez az időtartam csökkenése.

1.1.1. Az írásmódról: Weöres az *amíly* és *ránkmaradt* szavakat az AkH. szabályaitól eltérően írta.

1.2. A *Vas Witteg* rajza 3 horizontális görbe vonalat hoz a lap alján, fölötte pedig 7 elemű, jobbról balra ferdén lefelé elhelyezett idomok láthatók. A hullámzó hármass felfogható folyamatnak, a vele ellentétes irányú idomok körvonalai szabályosabbak.

A *Szonatina* fogyó holdat mutat a versszak alatt. A sarlója meghosszabbításaként egyetlen vonal jelzi a teljes korongot. Jelölheti a rajz a Hold innenső és túlsó oldalát is.

1.3. A *Vas Witteg* két verbális + két grafikai kompozícióegység fentebb jellemzett együttese. Párhuzam

lehet a folytatás: a papír bepiszkolása. A harmadik, hosszabb közlés-egységben az üres lap látványának és korlátlan lehetőségeinek halmozásos dicsőítése fokoz. Ilyen módon a tétel-mondatként álló első közlés után az ellenpont következik, majd az üres lap dicsérete. Maga ez a halmozás is hordoz el-
lentéteket: *bolond—bölcs, már—még, tartalmazza — anélkül, hogy egyetlen betűt is mutatna*. Figyeljük csak meg, ebben a bekezdésben 85 szótag az üres papírlapról szól, a „bepiszkolásról” csak 23. A második bekezdés azután csakis a *szántatlan—vetetlen* lapokkal foglalkozik. Az első bekezdés szebb minősítéséből itt az lett: a *lehető legszebb*. Ellentétes viszonyt szokott jelezni a *de* kötőszó, itt azonban a „ráadásul”, „még hozzá” értelembe szerepel. Így teljesíti a második bekezdés az üres lap magasztalását, halmozással, mint ahogyan az első végzi. Ismétlődik a halmozás is, a *nélkül* használata is.

2.1.1. Érdekes a *megírt—irok, papírlap, papír—papirok* rövid-hosszú i-í-jének írásmódja.

2.2. A *Kontraszt* 3 sora alatt van hely a rajznak. A vonalak is kontrasztosak. Három kompozícióegységet képeznek. Az első kettő megfordításnak tekinthető: ahogyan a lámpa fénysugarát szemlélhetjük a fényforrástól is, a fényforrás fele tekintve is. Ezek alatt mintegy egyesül a felső két jel: egymást metsző egyenesekké lesznek. Kiegészítik, folytatják egymást.

A *Magasztalás* alatt egyetlen végtelen-jel vonala látható. Nem érnek össze a vonalak: lehetne egyszerű záródísz is.

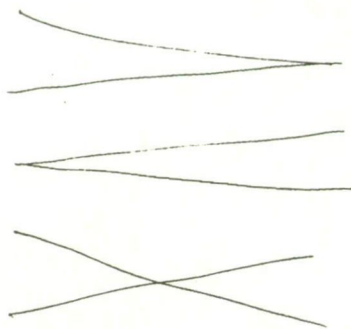
2.3. A *Kontraszt* teljes szövegében a kompozíció öt alkotóelemét feltételezhetjük: a címet, a textust, a balra nyíló vonalat, a jobbra nyíló vonalat és az egymást metsző egyeneseket. Ha a fentebb jelzett irányban halad az értelmezés, akkor a két közlés-egységnyi szövegmondattal lexikai és hangzási kontrasztját is, a megfordításnak felfogható jobbra-balra nyíló vonalakat is szintaktikai/szemantikai ellentétnek fogjuk fel. Ekkor négy kompozícióegységben gondolkozhatunk: a cím és a legalsó rajz összefoglal, köztük 2-2 elem alkot verbális, illetve rajzos szembenállást.

A *Magasztalás* teljes szövegének értelme lehet: a versírás újra meg újra az üres lap végtelen lehetőségeiből indul ki. A gondolat kapcsolódhat január első napjához is: ekkor még az új esztendő olyan „szántatlan—vetetlen” papír, amit az események írnak majd tele. (LOCKE elveire is emlékeztet mindez.)

14

Kontraszt

A világosság a forrásnak irányát megmutatja; a sötétség ellenkezőleg, elrejt.

(1980. jan. 1)

15

Magasztalás

Mennyivel szebb vers az üres papírlap mint a megírt költemény. Ez is, amit most írok: a papír bepiszkolása. Az üres lap nem csak látványnak szebb, szebb, fehérebb, mint a teleírt, hanem a világ minden nyelvének, minden bolond és bölcs eszméjének, minden már kimondott és még sose sejtett gondolatának lehetőségét tartalmazza, anélkül, hogy egyetlen betűt is mutattatna.

A szántatlan-vevettlen papírok a lehető legsebb versek, de érték-különbség nélkül, és elolvasásuknak időtartama semmi.

3.0. A 24. és 25. lapon az *Átváltozások* és a *Például* szövegét találjuk.

3.1. A 24. *Átváltozások* lexikai anyagának 8 soros stórfája egyetlen szövegmondat, feltételes „ha—akkor” szerkezet. Három párhuzamos feltételezése közül kettő – humán jegyet mutat (nádszál, állat), a harmadik + humán sajátsgot: *ember*. Érdekes, hogy az első kettő igéje *voltam*, szemben a harmadikban a *lettemmel*; ezek fonológiai ellentétek is: az első négy sor veláris, a következők inkább palatálisok. A második részben „sorsom — bömből / fejemre — olvas / a nagy — könyvből” váltakozás hangzik. Így az *Átváltozások* szintaktikai váltást jelent a negyedik sor után: a *ha ember lettem* után már csak a *sorsom* az alany, két főmondatban. A hangzásbeli intenzitás is különbségeket hoz: a *meghajoltam, kóboroltam* predikátumok monoton veláris környezetben vannak. A *sorsom bömből* expresszivitása feltűnik; amint fentebb jeleztük: környezete is változatosabb az első négy sorénál. A rimelés is a két kompozícióegységre hívja fel a figyelmet: az első négy sor veláris tiszta bokorríme (a a a) után a folytatásban palatális félrim áll.

A *Például* a címre és a feltételes szerkezetre épülő rögtönzés, felfogható a gyermeknyelvi élőbeszéd utánzásának. (Ebben a gyermek kedvenc szavának unásig való ismételtetése gyakori jelenség.) A feltételes konstrukció maga is hordozhat példázatot, példalózást, ezért a *például* elhagyásával ezt kapnánk: „Ha fölemelnek, nem lehet lustálkodni”. Ez a négy „sormetszet” hangzásában veláris—palatális—palatális—palatális—veláris. Érdekes, hogy a *például* először 1 szótagnyi szó múlva következik, a második sorban a *fölemelnek* után, a harmadikban két szó három szótagja után, a negyedikben a *lustálkodni* 4 szótagja után. Ez az ismétlődés keresztezi a grammatikai és metrikai tagolódást: a mellékmondat és a főmondat egyben kompozícióegység is. Figyelmet érdemel

2.4. A 14. és 15. alkotta párosban feltételezhetünk összehasonlítást is, ellentétbe állítást is. Ennek révén egyezések és különbségek tapasztalhatók. Egyezés lehet a „világosság—sötétség/üresség—írás” összehasonlításban; a lexikai anyag kétféle tagolódásában: 2 tagmondat/2 bekezdés. Eme utóbbi egyben különbség is: szemantikai—logikai különbség rejlik a *Kontraszt* szembeállítása és a *Magasztalás* fentebb jelzett 2 bekezdésének „mennyivel szebb/lehető legszebb” fokozása között. Ilyen különbség a súlypontban is értékelhető, majd az oppozíció a téma a 14-ben, a lehetőségek dicsőítése a tárgy a 15-ben. Ez a különbség a vonalakban is belátható: a 2 ellentétet egyesíti a 14. rajza, egyenesekkel; a 15. görbéje utalhat a kezdések, üres lapok végtelenségére is, a jelenségnek magának az újra meg újra ismétlődő jellegére is.

a *lustálkodni* és a *fölemelnek* fonológiai és lexikai különbsége. Nem véletlen, akit *fölemelnek*, az önmagától nemigen képes mozogni; vagy nemigen szeret a fájdalemak miatt?

3.2. Az *Átváltozások* igen egyszerű rajza négyszögeket helyez egymásra. A legalsó a legnagyobb, rajta 45°-kal elforgatva kisebb, s ezen, újra 45°-kal elforgatva még kisebb négyzetforma. Így adódik, hogy a legalsó és legfelső idom csúcseinak iránya azonos.

A *Például* rajza még egyszerűbb: görbebot, a járás segítője a rászorulóknak.

3.3. Az *Átváltozások* együttese a három *ha* indítású szerkezetet három négyszöggel hozza. Ezekben a négyszögekben az elforgatás nem idéz elő jelentős különbséget, s így az átváltozott lény minőségi változására nem utal a rajz. Így gondolhatunk arra is: a szöveg és a rajz változónak és változatlanak egységét jelzi.

A *Például* görbebotja és a „*fölemelnek* — nem lehet *lustálkodni*” a lírai ének együttes jellemzője: maga a szavakban is adott jelenség témája a rajznak is.

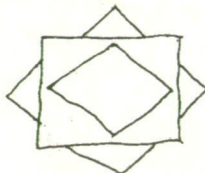
3.4. Az *Átváltozások* és a *Például* lexikai anyaga — mint láttuk — feltételes szerkezet. E konstrukciókban közös volt bizonyos lexikai, hangzási és szintaktikai különbségek szerepe: a nyelvtani különbségek tagolták a textusokat kompozícióegységekre. Jelentős az eltérés abban, ami a feltételes konstrukciókat kitölti, bár mindkettő arról szól, amit a léte tesz a lírai énnel.

A rajzok más-más típusú vonalvezetésről tanúskodnak: a maga módján ez is, az is tematikus hozzájárulás, addíció a verssorokhoz. Összekötheti a két lapot a lírai én öregkori bölcselkedése — a 25.-ben némi zsörtölődéssel együtt.

4.0. A 104. és 105. a *Disputa* és az *Üres dobozok* egymásban együttese.

4.1. A *Disputa* öt strófából álló textusában az első versszak barátságtalan esti táj képével indít. A bevezető négy sor után két kétstrófás kompozícióegység következik, párhuzamos szerkesztésben. Az elsőnek a szereplői *apró lelkek*, a másodikéi *büborékhaldak*. A párhuzam lexikai, szintaktikai formái feltűnőek: a 2. és 4. strófa konstrukciójában a négy sort egyaránt határozó—ige/főnévi csoport/határozó/ige alkotja. Mindkét versszak kettőspontra végződik, azaz az írásjel is a párhuzamot erősíti. Érdekes az említett párhuzamok hangzási és szemantikai ellentétezése. Ez folytatódik a 3—5. közlés-egységben is: „Fű közt — Pocsolyából, bujkálnak — kelnek, vigasztalásul — a bölcs énekre, énekelnek — válaszolnak, Tanítani — Okítani, dicsőség. — hívság” stb. Ugyanígy a két kompozícióegység zárásában: *Körüléneklík / az erdei házat. És szétpattognak /*

*Ha nádszál voltam,
meghajoltam,
ha állat voltam,
kiborultam,
ha ember lettem,
sorsom lömből,
fejemre olvas
a nagy könyvből.*

Például

*Ha például
fölemelnek például,
nem lehet például
lustálkodni például..*

az éjszakába. Így a címben jelzett *Disputa* pozitív és negatív hangulatok, értékelések párbeszédének, vitájának értelmezhető.

Az Üres dobozok egymásban három kompozícióegysége közül az első a bevezető három sor, a második az újabb három, a harmadik az utánuk jövő hét sor. Ez a tematikus tagolódás tükröződik a harmadik és a hatodik sor végén gondolatjellel is. Az első darabban lehetséges versindítás elemeit találjuk: „Csónak, patak-part, fa”. A gondolatjel után s a *de* után az előbbi elemeket egyenként tagadja a második rész. Van korlátozás: *csak utcai járda*, — s utána újabb tagoló gondolatjel. A harmadik egységben már korlátozás nélküli tagadás jön: *nincs itt utca, / se járda, se semmi...* A feloldást, a lehetséges összekapcsolást a *fejemben / kötődik össze* kijelentés hozza. E harmadik egy-

ségben ezután pozitív, nem tagadott módon sorakoznak az elemek. (Köztük a *semmi* is!) Érdekes a hármasságok egymásutánja: az első részben a három argumentum a „csónak, patakpart, fa”; a következőkben tagadva a „csónak, patak, part”; a harmadikban „(nincs) utca, járda, semmi”, tehát még tagadva, a befejezésben hat állító alak: „víz, város, csónak, part, utca, semmi”. Lehet tehát a dobozok tartalmát megfeleltetni egy-egy kompozícióegységnek. „Van”-juk és „nincs”-ük sorát láttuk: a cím üresnek mondja őket. Ami sorrendjüket illeti, emlékeztethetnek a hégeli triádára: vannak — nincsenek — úgy, más-ként léteznek. Így értelmezhető, hogy az üres dobozok egymásban vannak/lehetnek.

4.2. A *Disputa* alatt alig maradt hely a rajznak. Amit látunk: nyomtatott, kissé szét-húzott M és megfordítása, egymásra fektetve.

Az Üres dobozok... sorai alatt négyszögletes doboz kerete található. Benne hat hullámvonal mellett nagyobb, ebben kisebb fiókszerű doboz.

4.3. A *Disputa* verbális és rajzos kompozíciójában a vita, az ellentét, a szembeállítás van együtt, a vonalakkal épp csak jelezve. Az Üres dobozok... három „dobozában” az egymásba illeszkedést láthatjuk, ez megfelelhet a lexikális rész hármasság tagolódásának. Az véletlen lehet, hogy a rajzban a hullámvonalakból és a zárás argumentumaiból is 6-6 van.

4.4. A szembenéző együttesek közös vonása az, hogy párhuzamosságok és ellentétezések egyaránt szerepet játszanak bennük. A keretes *Disputa* címe és rajza, textusában „Az éj — az éjszakába” jelenthet visszatérést. A 105. címe és rajza is felfogható sajátos téma + megjelenítés keretnek. A kompozíciók belső párhuzamai és ellentétei szerkezeti hasonlóságok: a szemantikai-szemiotikai-logikai tartalom különbségei fontosabbak.

Az ég felhős,
az ég mogorva,
csillag nem ül ki
ablakomba.

Fű közt bujkálnak
apró lelkek,
vigasztalásul
énekelnek:

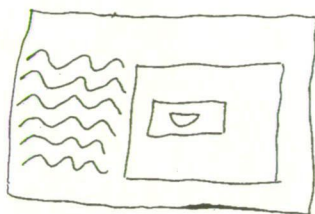
"Tanítani: dicsőség;
tanulni: alázat."
Körül-éneklék
az erdei házat.

Porsolyából kelnek
búborék-holdak,
a bölcs énekre
váltakoznak:

"Oktatni: hírség;
okulni: hiába."
És beszélgetognak
az éjszakába.

XXX

Mihelyt a csónakot
a partak-parton
lához kötöttem —
de nincs itt csónak,
se partak, se part,
csak utcai járda —
de nincs itt utca,
se járda, se semmi,
pusztán a fejemben
kötődik össze
víz és város,
csónak és part,
utca és semmi.

5.0. A 214. és 215. párja a *Vándorút* és a *Kontraszt*. Mint Weöres Sándor írja, versek 1978—79-ből, ezeket bemásolta a „kódex”-be.

5.1. A *Vándorút* két strófából áll. A versszakok szótagszáma és rímelve kétfelé tagol: a sorok rendre 8-8-7, 8-8-7 szótagosak, az azonos szótagszámúak párosával rímelenek, 3-3 sor alkot egy szövegmondatot. A címben jelzett téma halmozásos szerkezetben jelenik meg, egy-egy ellentétes fordulattal: *egy vidám dal, egy kesergő, ez rideg, az barátságos*. A rímelés játékos: *erdő — kesergő, város — barátságos, goromba — otthonomba, bolondgomba — kalapomba* stb. A könnyed hangulat az egész képsorra jellemző, a vidám nemtörődömség főleg a második strófában érezhető. Minthogy költő írja, a *Vándorút* érthető szimbolikus életútnak, költői pályának is.

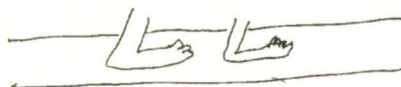
A *Kontraszt* is két kompozícióegységből áll. Ha azonban a tagolódást vizsgáljuk, tematikusan és hangulatilag szembetűnőek a különbségek. Legelőször mégis a forma tűnik fel: a Balassi-strófa szótagszáma és rímszerkezete. Az azonos strófaszerkezetben megjelenő kétféle világ fonológiai, szemantikai, szintaktikai kétféleségben tárul fel: a jó természet és az embertelen társadalom ellentétében. Az első versszak néhány részlete Balassit és Zrínyit idézi, a második strófa a hangzásában is riasztó. S a zárás jellemző rímei érdekeseek: *az ember — nem mer*; az utolsó sor pedig: *várja, mikor lesz vége*.

5.2. A *Vándorút* sorai alatt stilizált út, rajta két mezítelen láb. A két vonallal jelzett út tengelyében a két lábfej, erre a tengelyre szöget zár be a lábszár iránya. Mindez, a két rész együttese naiv skicc.

Vándorút

Egy fa, két fa, sok fa, erdő,
egy vidám dal, egy kesergő,
hosszan tart a vándorút.
Árok, tanya, falu, város,
ez rideg, az barátságos,
nem mindegyik tár kaput.

Az idő gyakran gonomba,
mégse térek otthonomba,
hajlékom mind e világ.
Bőven, mint a boldogomba,
rézpénz potyog kalapomba,
vagy ha nem, hát tuska vág.

Kontraszt

Erdő sűrűsége,
mező szeg vidéke,
haggyak kopár teteje!
Akámerre járok,
jökedvre talállok,
én is vidulok vele.
Mindenütt a kék ég,
ölelő mindenség,
a teremtetés ereje.

Erőszakos csörgés,
kegyetlen dübörgés,
motorok dübörgése,
ősvilágból támadt
sok rég kihalt állat
ordítása, hörgése,
körtük jár az ember,
tiltakozni nem mer,
várja, mikor lesz vége.

A *Kontraszt* textusa alatt kevés hely maradt, mindössze néhány vonalnyi. A rajz két vonalsor: három hullámvonal vízszintes, hat pedig jobbról balra ferde. Különbözik mind a vonalak száma, mind irányuk.

5.3. A *Vándorút* lexikális-grafikai együttese hangulatában egységes. Mégis úgy tűnik, mind a felhasznált elemek mennyisége, mind a minőségük szempontjából domináns a textus szerepe, a rajz csak a témát stilizálja.

A *Kontraszt* szövegegyüttesében is azt látjuk: a vonalak tükröznek némi szembeállítást, mégis csak hozzájárulnak, kiegészítenek. A lényegesebb, fontosabb tartalom a lexikális szférában van jelen.

5.4. A 214. és 215. szembenéző szövegeiben inkább a különbségek érdemelnek figyelmet, mint a hasonlóságok. Az eltérés tematikus, a rokonság a verbális anyag szerkesztésében és a grafika stilizáltságában van. *Kontraszt* jellemzi a rajzokat egyszerűségükben is.

6.0. Az öt szembenéző kompozíció néhány vonására utaltunk. Ezek az együttesek kisebb-nagyobb mértékben összekapcsolódtak az értelmezésben. Nem foglalkoztunk az egymáshoz sem lexikálisan, sem grafikusán nem fűződő szövegpárokkal, azaz az ilyen módon egymástól független improvizációkkal. Ugyancsak fontos megjegyezni, hogy a 182. után a *Kézírást* könyv bemásolt versei utólagos rajzos improvizációkat kaptak.

6.1. A gondolatmenetünkben kommentált textusok világosan elkülöníthető kompozícióegységekre tagolódtak. A kiválasztott párosokban gyakori volt a kompozícióegységek közötti ellentét (összhangban azzal is, hogy *Kontraszt* címmel két improvizációt jellemeztünk).

6.2. A rajzos rögtönzések naiv skiccek. Az itt bemutatott példákban és a Weöres-kódexben másutt is leegyszerűsített tematikus jelzéseknek tekinthetjük őket. A több elemű vonal-improvizációk részeinek viszonyára is jellemző a témától való függés.

6.3. A verbális-rajzos rögtönzésekben kompozíciós összefüggésekre is utaltunk. A *Kézírt könyv* be nem mutatott lapjain is gyakori, hogy a cím és a textus témájának egyszerű vonalakkal való jelzése a lexikális materiához képest másodlagos, levezetett szerepet mutat.

6.4. Néhány példából is látható, hogy a szembenéző lapok mint együttes kompozíciók lehetőséget kínálnak párosaik értelmezésére. Megjegyzéseinkkel ezeknek a páros kompozícióknak a szerkezetére koncentráltunk.

CONFRONTED PAGES IN CODEX WITH COMMENTS

JÁNOS NAGY L.

The article examines the special compositions of Sándor Weöres: the ensembles from poems and graphics. The author analyses some compositions in the theoretical frame of János Petőfi S. and László Vass. Such practical application means addition to the development of the interpretation theory in the multimedial human communication.